

UNIVERSITATEA „BABEȘ BOLYAI” CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

Școala doctorală de Teologie „Isidor Todoran”

**DOXOLOGIA ÎN TRADIȚIA
MUZICALĂ ROMÂNEASCĂ**

Teză de doctorat

Coordonator științific:

Pr. prof. univ. dr. Vasile STANCIU

Doctorand:

Arhid. Florian -Mircea PĂDUREANU

Cluj-Napoca

2019

CUPRINS

ABREVIERI.....	5
INTRODUCERE.....	6
ACTUALITATEA ȘI IMPORTANȚA TEMEI. STADIUL DE CERCETARE...7	
CAPITOLUL I -Termeni, formule și forme doxologice	
1.1.Terminologie.....	11
1.1.1. Formule doxologice în Sfânta Scriptură.....	12
1.1.2. Formule doxologice în cultul creștin	13
1.1.3. Doxologia și ereziile	14
1.2. <i>Slavă intru cei de sus lui Dumnezeu</i>	17
1.2.1. Doxologia mare-izvoare biblice.....	22
1.2.2. Autorul imnului	26
1.2.3. Doxologia mare-încadrare liturgică	27
1.2.4. Structura Marii Doxologii	34
1.3. Doxologia mare -teologie a luminii	35
1.4. Doxologia mare-imn trinitar	37
CAPITOLUL II	
Doxologia mare în manuscrisele și tipăriturile românești	
2.1. Tradiția manuscrisă a doxologiei mari.....	39
2.2. Circulația doxologiei mari în notație bizantină în manuscrisele și tipăriturile românești.....	40
2.2.1. Kir Melhisedec Episcopul Redeșteanul	40
2.2.2. Mihalache Moldovlahul.....	41
2.2.3. Petru Berechet	49
2.2.4. Petru Lampadarie	50
2.2.5. Daniil Protopsaltul.....	57
2.2.6. Iacob Protopsaltul	58
2.2.7. Petru Vizantie.....	64
2.2.8. Manuil Protopsaltul.....	66

2.2.9. Dionisie Fotino.....	68
2.2.10. Hurmuz Hrtofilax.....	80
2.2.11. Visarion Protopsaltul	82
2.2.12. Ghelasie Basarabeanul	84
2.2.13. Anton Pann.....	95
2.2.14. Gheorghe Cociu	110
2.2.15. Onufrie Vizantie	112
2.2.16. Grigorie Protopsaltul.....	113
2.2.17. Theodor Fokaeos.....	117
2.2.18. Nectarie Schimonahul.....	120
2.2.19. Meletie Sisaniu	127
2.2.20. Zamfirache din România.....	128
2.2.21. Nae Mateescu.....	129
2.2.22. Serafim Ieromonahul	131
2.2.23. Cosma Maditinos	136
2.2.24. Ștefanache Popescu	138
2.2.25. Nicolae Barcan.....	144
2.2.26. Neagu Ionescu.....	148
2.2.27. PS. Gherasim Safirin.....	152
2.2.28. Ioan Zmeu	157
2.2.29. Theodor V. Stupcanu	158
2.2.30. Amfilohie Iordănescu.....	160
2.2.31. Gherontie Nicolau	163
2.2.32. Ștefan Basilescu.....	164
2.2.33. Vasile Ciureanu Bodești	165
2.2.34. Chiril Popescu	173
2.2.35. Anton Uncu.....	174
2.2.36. Ierod. Dionisie Marin.....	175
2.2.37. Arhid. Sebastian Barbu-Bucur.....	180
2.2.38. Pr.prof. Nicu Moldoveanu	185
2.2.39. Autori anonimi.....	189

2.3. Circulația doxologiei mari în notație liniară în tipăriturile românești.....	195
2.3.1. Gavriil Musicescu	196
2.3.2. Atanasie Lipovan	200
2.3.3. Vasile Petrașcu	203
2.3.4. Pr. Nicolae Belean	208
2.4. Doxologii armonizate	212
2.4.1. Pr.Iulian Cârstoiu	212
2.4.2. V. Ciureanu Bodești	213
2.4.3. Alex V. Raicu	214
2.4.4. Berezovschi Mihail	215
2.5. Tabel sinoptic al Doxologiilor Mari pe compozitori în ordine cronologică (compozitori greci)	219
2.6. Tabel sinoptic al doxologiilor pe compozitori(români) în ordine cronologică.....	224
2.7. Tabel sinoptic al Doxologiilor Mari în notație liniară și armonizate.....	230
2.8. Tabel sinoptic al Doxologiilor Mari pe ehuri.....	233

CAPITOLUL III

I. Morfologie- structura doxologie mari

1.1. Tradiția muzicală.....	234
1.2. Structura poetică.....	235

II. Analiză muzicală

• Noțiuni elementare de teoria muzicii bisericești.....	237
2.1. Ehul I.....	240
2.2. Ehul II	249
2.3. Ehul III plagal.....	253
2.4. Doxologie eh I de Vasile Petrașcu	266
2.5. Doxologie eh I plagal (Ghelasie Basarabeanul) armonizată de Pr.Iulian Cârstoiu..	269

CONCLUZII.....	276
Bibliografie.....	277
Anexe.....	288

REZUMAT

Cuvinte cheie: doxologie, imn, scripturistic, cult, manuscris, erezie, analiză, compozitori, lumină, trinitar.

Lucrarea de față are ca temă de cercetare unul dintre cele mai vechi imnuri de inspirație scripturistică, de laudă adusă lui Dumnezeu prin text și cântare, *Doxologia Mare*.

Alegerea temei, a fost stabilită în urma unor cercetări preliminare, personale, care mi-au concluzionat faptul că aceasta nu a mai fost supusă nici unei cercetări muzicale, ci doar unor scurte descrieri istorice, teologice, liturgice. Între motivele care au generat acest studiu se află și acela de a aduce în prim-plan cântarea de laudă trecută uneori în plan secund de creștinul contemporan, împresurat de greutățile vieții cotidiene, greutăți care îl privează în multe momente de o bucurie și o împlinire personală ce ar trebui să genereze aducerea de slavă lui Dumnezeu.

Tratări sumare au fost făcute de Pr.Nicodim Mândiță, de Pr.Ene Braniște, Vasile Mitrofanovici, Badea Cireșeanu, de Pr.Petre Vintilescu – în scrierile lor liturgice, precum și de Sf.Simeon – arhiepiscopul Tesalonicului și Juan Mateos, ale căror lucrări au fost traduse în limba română.

În anul 1996, Andreas Teodoru publică la Atena cartea *Doxologia Mare*. Este singura lucrare întâlnită, dedicată exclusiv acestui subiect, reprezentând un studiu teologic, așa cum menționează subtitlul ei.

Centrul tezei mele îl constituie cercetarea manuscriselor muzicale românești, românești-grecești, care conțin doxologii, din Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României, Biblioteca Sfântului Sinod, Biblioteca Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”-Iași, Biblioteca Județeană Ploiești, Biblioteca Mănăstirii Neamț, a Mănăstirii Cernica, a Mănăstirii Stavropoleos, a Mănăstirii Clocociov, a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, a Episcopiei Romanului, de la Arhivele Naționale și Muzeul de istorie Vâlcea, dar și din unele biblioteci personale. Cercetarea cuprinde și tipăriturile mai vechi sau mai noi, cu doxologii în notație neumatică și guidonică, aici fiind incluse și cele armonizate.

Așa cum reiese din titlu, *Doxologia în tradiția muzicală românească*, s-a avut în vedere analiza doar a repertoriului românesc. Descoperirea partiturilor în manuscrisele muzicale a avut ca punct de plecare catalogarea lor de către istorici, muzicologi și bizantinologi precum: Gabriel

Ștrempel, Ioan Bianu, Pr. Nicu Moldoveanu, Sebastian Barbu-Bucur, Pr. Alexie Buzera, Pr. Florin Bucescu, Vasile Vasile, Pr. Alexăndrel Barnea, Constantin Secară, Pr. Petru Stanciu, Protos. Mihail Harbuzaru și Dragoș Șesan.

Teza de doctorat este împărțită în trei capitole care urmăresc apariția și dezvoltarea doxologiei mari, atât literar, cât și muzical.

Primul capitol, plecând de la terminologie, prezintă apariția, consolidarea și încadrarea liturgică a marelui imn doxologic.

Termenul *doxologie* (*δοξολογία*) provine din limba greacă din alăturarea cuvintelor *δοξα* (slavă, mărire), *λογος* (cuvânt) și înseamnă cuvânt - cuvântare de slavă, mărită-cuvântare. Este cunoscută – din tradiția slavonă – și sub denumirea de slavoslovie (*Славословие*), de asemenea un cuvânt compus din *Славо* (slavă) și *словие* (cuvânt), corespondentul în limba latină al doxologiei, slavosloviei, fiind gloria. Dacă avem doxologia mare, *μεγάλη δοξολογία* (greacă), *великое славословие* (rusă), înseamnă că există și doxologia mică, *μικρή δοξολογία*, *малое славословие*. Referindu-se la același conținut, deosebirea dintre cele două constă în îmbrăcarea textului într-un veșmânt muzical în cazul primei numiri, cât și în ceea ce privește așezarea lor în serviciul divin public, cea mare fiind cântată la utrenia din duminici, sărbători, și a Sfinților cu polieleu, cea mică fiind rostită în zilele de rând.

În Sfânta Scriptură sunt întâlnite expresii și formule doxologice utilizate în slujbele Bisericii, care au stat la baza alcătuirii de către imnografi a altor texte liturgice. Ele reprezintă totodată îndemnuri de a-L slăvi pe Dumnezeu, atât într-un context restrâns, individual, cât și într-unul mai larg, în casa lui Dumnezeu. Acestea, în cultul divin, uneori introduc o cântare, iar în alte momente încheie o rugăciune. În slujba Vecerniei, sunt numeroase expresii prin care creștinii aduc laudă Sfintei Treimi, cum sunt cele din imnul *Lumină lină*, din rugăciunea *Învrednicește-ne Doamne* și a Dreptului Simeon, *Acum slobozește*.

Toate ecfonisele ecteniilor reprezintă formule doxologice trinitare și ele încununează rugăciunea comună a Bisericii Ortodoxe.

În veacul al II-lea, cântarea întrebuințată liturgic avea două izvoare, Sfânta Scriptură și altul nescripturistic, cel al imnurilor compuse de poeții bisericești.

Doxologia mică se referă nu numai la textul doxologiei mari rostit, ci sub această denumire este cunoscut și unul dintre primele imnuri creștine, alcătuit pe baza celor biblice „*Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh*” .

Sfinții Părinți, nevoiți fiind să ia atitudine față de învățătura greșită a lui Arie care spunea *că a fost un timp când Fiul nu era*, au continuat cuvintele „*Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh*” cu „*Și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin*”, prin aceasta arătându-se veșnicia celor trei Persoane dumnezeiești. Cuvântul *mărire* înfrunta arianismul, exprimând aceeași mărire pentru Sfânta Treime, iar cuvintele *Tatălui și Fiului și Sfântului Duh*, înfruntau învățătura lui Sabelie despre o singură persoană în Sfânta Treime.

Ereziile (arieni, pnevmatomahii) au generat dezvoltarea doxologiei mari de la forma ei simplă, întâlnită în Evanghelia după Luca, în capitolul 2, versetul al 14-lea, la forma pe care o știm astăzi.

Vechimea marelui imn doxologic este dată de menționarea lui în Constituțiile Apostolice (cartea VIII,13,12-14), în Codex Alexandrinus. Pentru a înțelege mai bine care era forma lui în sec. IV-V, este prezentată analiza comparată făcută de teologul și istoricul bisericesc Henri Leclercq, între textul aflat în Codex Alexandrinus, în Constituțiile Apostolice, Liturghierul roman(catolic) și Antifonarul Ambrozian, inclus în manuscrisul 34209 din British Museum.

Euchologion-ul bizantin Berberini graecus 336, din a doua jumătate a secolului al VIII-lea conține 15 rugăciuni din serviciul divin al Utreniei, în care sunt inserate pe alocuri versete și expresii întâlnite în forma actuală a doxologiei mari.

Aceasta ca și cea doxologia mică, făcea parte din serviciul divin în a doua jumătate a veacului al IV-lea. În Biserica Orientală, ea a fost introdusă mai înainte, decât în Apus, datorită tulburărilor provocate de erezia ariană. Potrivit unor inscripții epigrafice din provincia Africa, aceasta devenise un imn liturgic odată cu stăpânirea bizantină (sec.VI), ca un răspuns dat vandalilor arieni.

Atât doxologia mare, cât și doxologia mică, sunt exemplele de imn, rezultat din dezvoltarea unui text biblic, a unor aclamații sau exclamații biblice, fapt care reprezintă argumentul utilizării lor liturgice. Ele fac legătura între imnul vechi eminent biblic și cel reieșit din poezia imnografică.

Toată imnografia Bisericii Ortodoxe este bazată pe Sfânta Scriptură, dar mult prea puține texte au rămas sub formă de citat, majoritatea cântărilor purtând în alcătuirea lor doar idei metamorfozate ale Sfintei Scripturi, de cele mai multe ori până la a nu mai fi recunoscut citatul biblic.

Textul Doxologie mari, ce are ca punct de plecare versetul 14 din capitolul al II-lea al Evangheliei după Luca, este conform cu învățătura Bisericii noastre Ortodoxe – dovadă fiind introducerea lui în slujbele sale – și el e de inspirație scripturistică, după cum arată Michael G. Farrow.

El cuprinde, întocmai, anumite versete biblice: Lc,2,14; Ps.144,2; Cântarea celor 3 tineri, cap.1,29; Ps.32,21; Ps.118,112;Ps.89.1; Ps.40,4; Ps.142,10; Ps.35,9; Ps.35,10.

Badea Cireșeanu îi atribuie forma veche a doxologiei mari, așa cum se găsește în Constituțiile Apostolice, martirului Atinogen. Observând din scrierile vremii (Constituțiile apostolice, Codex Alexandrinus) că în acea perioadă, ea nu avea forma finală, cunoscută nouă astăzi, aceasta dezvoltându-se ca răspuns la ereziile acelor timpuri, concluzia este că textul imnului este creația Părinților Bisericii noastre, fără a exclude ca o primă formă, redusă, să fi fost alcătuită de Sf.Sfințit Mc. Atinoghen, episcopul Sevastiei, pomenit în ziua de 16 iulie.

Fie că este citită, fie că este cântată, doxologia „*Slavă Ție celui ce ne-ai arătat lumina!...*” face parte din slujba Utreniei, care alături de Ceasul I, de Ceasul al IX-lea, de slujba Vecerniei, Pavcerniței, Miezonopticii, a Ceasului al III-lea, și al VI-lea, alcătuiesc cele 7 laude bisericești. Se numesc *laude* pentru că în ele se preamăresc cele 3 persoane ale Sfintei Treimi și *bisericești*, pentru că aceste laude se aduc, potrivit unei rânduieli, în anumite timpuri determinate de Biserică, în numele ei.

Există mărturii despre datina veche a creștinilor de a se întruni la cult în acest timp. Astfel, Pliniu al II-lea cel Tânăr († 114), într-o scrisoare trimisă Împăratului Traian, îi spune că în zorii zilei (*ante lucem convenire*), creștinii se adună împreună și cântă imnuri lui Hristos ca unui Dumnezeu, iar Celsus – un filozof epicurian, un luptător împotriva creștinismului –, la sfârșitul veacului al II-lea, în cartea *Λογος αληθης* zice că urmașii crucii fac adunări tainice (*συνθηκας κρυβδην*) noaptea și în zorii zilei.

Cântarea imnului mare doxologic, este așezată în finalul Utreniei duminicilor, a praznicelor, a sfinților cu polieleu și este introdusă de exclamația preotului *Slavă Ție Celui ce ne-ai arătat lumina*. Prin el, îi dăm slavă lui Dumnezeu pentru lumina zilei și a credinței.

Samuil Andrievici arată că însăși scopul laudei de dimineață, al Utreniei, este de „*mărire a lui Dumnezeu carele luminează toată făptura cu lumina soarelui, cară mai ales pre noi cu*

*lumina Evangheliei și a darului pentru aceea ca o pârgă a zilei ce împreună cu rânduieala laudei de dimineață și lauda ceasului întâiu*¹.

În privința structurii, *Slăvita cuvântare* este un imn alcătuit din 15 versete, la care se adaugă Trisaghionul, cântarea *Sfinte Dumnezeule*.

Unele doxologii încep cu versetul *Slavă Ție celui ce ne-ai arătat lumină*, strana repetând în acest fel exclamația preotului de introducere în cântare, altele încep direct cu cuvintele îngerilor: „*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace întru oameni bunăvoire*”.

Această alternanță o aflăm în diferitele ediții ale *Octoihului mic*, chiar și în cele de secol XIX. O posibilă cauză poate fi dată de cele două tradiții greacă și slavă.

Toate partiturile grecești ale doxologiilor încep cu *Slavă Ție celui ce ne-a arătat lumina* (Δόξα Σοι τῷ δεῖξάντι τὸ φῶς), iar cele în limba rusă, de exemplu, încep cu *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bună voire* (Слава в вышних Богу, и на земли мир, в человецех благоволение).

Încercând o grupare a versetelor după înțelesul lor, se poate spune că primele 3 se constituie într-o rugăciune de laudă și de mulțumire. Prin versetele 4-5, „*Doamne Dumnezeule, Mielușelul lui Dumnezeu... Primește rugăciunea noastră.....*”, cerem Domnului Hristos să primească rugăciunea noastră și să ne miluiască. În următoarele 6-7, Îl mărturisim și Îl laudăm: „*Că Tu ești unul Sfânt.....În toate zilele Te voi cuvânta.....*”. Cele 4 versete (8-11) care urmează, „*Învrednicește-ne Doamne în ziua aceasta..... Bine ești cuvântat, Doamne, învață-mă îndreptările Tale*”, îmbină cererea cu lauda. Ultimele 4 versete (12-15), „*Doamne scăpare Te-ai făcut.... Tinde mila Ta celor ce Te cunosc pe Tine*”, constituie o cerere plină de nădejde că „*întru Lumina Ta vom vedea lumina*”

În penultimul subcapitol, din capitolul întâi, am pus accentul pe sensurile cuvântului *lumină*, având în vedere că în vechime slavoslovia se cânta când se iva pe cer prima rază de soare.

Referindu-se la momentul cântării slavosloviei, Diac. I.V.Raiculescu, slujitor la anul 1905 la Biserica catedrală din T.Severin, afirmă: „*Apoi biserica dând mărire lui Dumnezeu,*

---

¹ Samuil ANDRIEVICI, *Liturgica care cuprinde scurtă tâlcuire a tuturor rânduiealilor liturgice.....*, Cernăuți, 1860, p.20.

*celui ce ne-a învrednicit a vedea lumina zilei ca și îngerii la nașterea Mântuitorului, cântă «Mărire întru cei de sus....»*².

Lumina zilei este darul lui Dumnezeu pentru om, pentru vietățile de tot felul, pentru întreaga Sa Creație. Ea îl înveselește pe om, ajută la răsărirea și creșterea plantelor și luminează pământul pentru ca omul, cununa zidirii, să poată admira în toată splendoarea „facerea mâinilor” lui Dumnezeu. La lumina soarelui sufletul ni se înveselește, bucuria se zugrăvește pe fețele noastre.

Chiar și lumina artificială, ca jertfă și simbol, a fost pusă la loc de cinste în Biserică, pentru a lumina fețele sfinților, a intensifica sentimentul religios.

Deasupra luminii naturale și a celei artificiale, însă, este Lumina lumii, Mântuitorul ei, Hristos Domnul: „*Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții*” (Ioan 8,12).

O prezentare a lui Hristos ca lumină, sau ca izvor de lumină așezat în sufletele celor ce se curățesc de patimi, a făcut-o Sf. Simeon Noul Teolog în „*Imnele dragostei dumnezeiești*”.

Așa cum pentru Sfinți vederea luminii dumnezeiești însemna apropierea de Dumnezeu, așa și pentru orice credincios, vederea luminii naturale îl face să tresaltă din amorțea întunericului, să se apropie de Cel ce l-a zidit, prin curățirea de păcate.

În doxologia mare, cuvântul *lumină* apare de 3 ori. O dată la început: „*Slavă Ție celui ce ne-ai arătat lumina!*” și de 2 ori în penultimul verset, al paisprezecelea, „*Că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină*”.

În ultimul subcapitol, *Slăvita Cuvântare* este privită ca imn trinitar, știut fiind faptul că Sfânta Treime este prezentă în majoritatea rugăciunilor și cântărilor.

Asemenea cântării laudelor, și doxologia mare este imn, al slăvirii lui Dumnezeu ca izvor al luminii, de preamărire a Treimii. Versetul al treilea, „*Doamne, Împărate ceresc, Dumnezeule, Părinte atotțiitorule, Doamne, Fiule, Unule-Născut, Iisuse Hristoase și Duhule Sfinte*”, este singurul în care sunt pomenite toate Persoanele Sf. Treimi.

Capitolul al II-lea, centrul acestei teze, prezintă rezultatele obținute în urma cercetării manuscriselor și tipăriturilor muzicale românești. Aici sunt redată doxologiile din tradiția muzicală românească cu incipiturile lor, pentru conturarea unei imagini muzicale clare. Acestea

---

² Diac. I.V.RAICULESCU, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Tipografia Gutenberg, București, 1905, p.34.

sunt grupate după autorii așezați în ordine cronologică, cu menționarea exactă a filelor, a paginilor pe care le conțin.

Prin răsfoirea lor, au fost descoperite creații ale unor compozitori cunoscuți sau mai puțin cunoscuți, de asemenea creații cunoscute sau deloc cunoscute. Cercetarea a fost extinsă și asupra doxologiilor scrise în notație guidonică și a celor armonizate, expuse atât cu ajutorul neumelor, cât și pe portativ.

Prima lucrare (manuscris) muzicală românească, în care aflăm și o doxologie în vechea grafie, este *Psaltichia rumânească* a lui Filothei sin Agăi Jipei, scrisă în 1713. Importanța acestei scrieri este dată și de faptul că în acest secol, numărul manuscriselor cu notație muzicală în limba română este mic.

Tot din acest secol al XVIII-lea (1767) datează și *Anastasimatarul* lui Mihalache Moldovlahul, scris în notație cucuzeliană, aflat de Arhid. Sebastian Barbu-Bucur în Biblioteca Marii Lavre din Muntele Athos și prezentat sub forma unor fotocopii în volumele I-II, intitulate *Mihalache Moldovlahul- Anastasimatar*, din colecția Izvoare ale muzicii românești, volumul al XII-lea. Scrierea lui Mihalache conține 9 doxologii, compoziții proprii pe toate glasurile, între care două pe glasul al II-lea și o traducere în limba română a doxologiei pe glasul al IV-lea, al cărei autor este Petru Lampadarie Peloponesiul.

Sunt menționate, așadar, 11 doxologii în notație prehrisantrică, pornind de la traducerea lui Filothei sin Agăi Jipei a compoziției lui Kir Melhisedec Episcopul Redeșteanul pe glasul al V-lea și continuând cu cele ale lui Mihalache Moldovlahul. Se poate observa prezența în acest secol atât a traducerilor, cât și a compozițiilor în limba română. Ele sunt continuate în secolul următor de Macarie Ieromonahul, de Anton Pann, de Visarion Ieromonahul, Ghelasie Basarabeanul, Nectarie Schimonahul, Serafim Ieromonahul, ș.a., iar în secolul al XXI-lea de Arhid. Sebastian Barbu-Bucur și Pr. Nicu Moldoveanu, cu cea mai recentă apariție editorială (2018), *Doxologii mari pe cele opt glasuri*.

În ceea ce privește tipăriturile, primele care cuprind doxologii sunt: *Irmologhionul* lui Anton Pann, editat la București în 1846, și *Tomul al II -lea al Antologhiei*, tipărit de Nectarie Frimu la Iași, în același an.

Dintre compozitorii greci ale căror doxologii au fost traduse în limba română, îi amintim pe Petru Lampadarie Peloponesiul, Daniil Protopsaltul, Petru Berechet, Dionisie Fotino, Iacob Protopsaltul, Petru Vizantie, Manuil Protopsaltul, Grigorie Protopsaltul, Hurmuz Hartofilax,

Theodor Fokaeos, Onufrie Vizantie, Cosma Maditinos. Cei mai cunoscuți traducători ai acestora sunt Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu și Nectarie Protopsaltul.

Compozitorii greci și români sunt prezentați în acest capitol în două tabele sinoptice – din care se pot observa glasurile în care au fost scrise doxologiile lor și, de asemenea, se poate afla fondul de manuscrise și tipăriturile care le conțin.

În secolul al XIX-lea, o categorie aparte o constituie doxologiile bilingve cum este cea a lui Visarion Protopsaltul – descoperită într-un manuscris din Biblioteca Episcopiei Romanului. Partiturile bilingve atestă ideea că în această perioadă în Biserică se cânta uneori alternativ, în limba greacă și în limba română, iar faptul că stihurile impare erau în limba greacă arată că limba greacă era încă în poziția cea mai onorantă.

În tabelul în care sunt expuse muzical doxologiile, fiecare autor este însoțit de câteva date biografice, așezate într-o notă de subsol. Din partiturile descoperite, cele mai multe sunt scrise în glasul al 8-lea, iar cele care au avut o circulație intensă sunt ale lui Dionisie Fotino, Anton Pann, Ghelasie Basarabeanul.

După Unirea Principatelor Române, sub conducerea lui Alexandru Ioan Cuza, în anul 1859, și după promulgarea de către acesta, la 18 ianuarie 1865, a Decretului nr.101, prin care în biserici erau introduse corurile vocale și cântarea corală armonică, aceasta din urmă devine o concurentă puternică muzicii psaltice.

În condițiile în care statul lucra la popularizarea corurilor și susținea predarea muzicii corale, atât în mediul bisericesc, cât și în cel laic, apare în 1865, la București, prima liturghie corală tipărită de Ioan Cartu pentru 3 voci bărbătești, iar în 1889 o colecție de cântări pentru Dumnezeiasca Liturghie, aranjate pe 2 voci de Alexandru Podoleanu.

Astfel, este început procesul de trecere a muzicii bisericesti din notație psaltică în notația liniară.

În 1884 se înregistrează prima încercare de transcriere în notație liniară a muzicii tradiționale psaltice, făcută de Gavriil Musicescu, profesor de armonie la Conservatoriu și șeful corului mitropolitan din Iași, împreună cu Gheorghe I. Dima, profesor de muzică la Liceul Național și prim-cantor la Biserica Sf.Spiridon din Iași, și cu Grigorie I. Gheorghiu, profesor de muzică bisericească la Seminarul de la Socola, cantor la Sf.Mitropolie din Iași. Este vorba despre *Anastasimatariu* cuprinzând serviciile de sâmbătă seara și duminică dimineața, puse pe cele 8 glasuri întrebuițate în Biserica Ortodoxă – tipărit cu cheltuiala P.S. Melchisedec, episcop de

Roman. Fiecărui glas îi corespunde câte o broșură: glasul 1-an 1884; glasul 2-1885; glasul 3-1886; glasul 4-1887; glasul 5-1887; glasul 6-1888; glasul 7-1888; glasul 8-1889. Acestea conțin primele doxologii în notație guidonică, occidentală, și ele sunt redată, în lucrarea de față, cu incipituri, într-un tabel, alături de cele ale lui Atanasie Lipovan, Vasile Petrașcu și cele culese de Pr. Nicolae Belean, așa cum sunt cântate în Banat.

Primele Doxologii armonizate în limba română au apărut în Basarabia – când aceasta aparținea României –, la Chișinău, în 1927, în *Imnele Vecerniei, Utreniei*, autor *Mihail Berezovschi*.. Tot la Chișinău, în 1928, este editat *Liturghierul* lui Vasile Ciureanu-Bodești, care conține o doxologie pe glasul al 3-lea, armonizată pentru 3 voci egale, în notație neumatică.

Tot în prima jumătate a secolului al XX-lea, în 1939, la București, este tipărit *Îndrumătorul liturgic*, al episcopului Constanței, Gherontie Nicolau, cu armonizarea pentru două voci egale, de către Alexandru Raicu-Huși, a doxologiei pe glasul al V-lea, compusă de Ghelasie Basarabeanul. Câteva stihuri, alese din această compoziție, au fost armonizate pentru cor mixt de către Părintele Iulian Cârstoiu, dirijorul coralei Patriarhiei, și publicate în 1974 în revista *Biserica Ortodoxă Română*, *Biserica Ortodoxă Română*, an XCII-Nr.11-12.

În capitolul al III-lea am supus analizei muzicale o doxologie glas I, compusă de Petru Lampadarie în notație prehrisantică, cu text în limba greacă, transpusă în notație hriscantică de Grigorie Protopsaltul și tradusă în românește de Macarie Ieromonahul și Dimitrie Suceveanu. Analiza aceasta comparată, pornind de la partitura lui Grigorie Protopsaltul aflată în *Tomul al II-lea* al Antologhiei (tipărit la Constantinopol în 1834), urmărește punctele comune și diferențele dintre originalul grecesc și traduceri românești, cât și dintre aceste traduceri, ce fac parte din procesul de românire a cântărilor bisericești.

În continuare sunt analizate, doxologia glasul al II-lea de Anton Pann, comparând cele trei variante ale acesteia descoperite în manuscrisele și tipăriturile românești, doxologia glasul al III-lea plagal, compusă de Grigorie Protopsaltul și tradusă de Nectarie Schimonahul, doxologia pe glasul I de Vasile Petrașcu – cu identificarea unor asemănări cu partitura lui Ștefanache Popescu și stihurile alese din doxologia lui Ghelasie Basarabeanul, pe glasul al 5-lea, armonizate de Pr. Iulian Cârstoiu.

Parcursul analitic a urmărit ambitusul melodic, ritmul, ornamentica, modulațiile, formulele cadențiale ale fiecărui verset al Doxologiei Mari, observațiile putând fi înțelese ușor din scrierea în dublă notație a fragmentelor muzicale.

Privitor la doxologia armonizată, aici a fost urmărită forma compozițională, tonalitatea, modulațiile, ambitusul, tempoul, prezența notelor melodice, alcătuirea acordurilor cu răsturnările lor și mișcările vocilor la cele 4 partide, Sopran, Alto, Bariton, Bas.

Din totalul de 241 al doxologiilor aflate, 207 sunt scrise în notație psaltică – din care 154 scrise sintomon (irmologic) și pe larg (argon).

De asemenea, sunt menționate 28 de doxologii scrise numai în notație liniară și 6 armonizate, unele scrise pe 2 sau 3 voci egale și în notație psaltică.

Autorii Slavosloviei Mari au încercat să pună în valoare muzica Bisericii noastre Ortodoxe, să o dezvolte, să o înfrumusețeze, preluând, reproducând și prelucrând lucrări ale înaintașilor lor, potrivit cunoștințelor deținute.

Munca lor, întreagă, ne-a rămas ca moștenire, așteptând să fie redescoperită și valorificată în cânt.